

יט. הצד¹ דבר (בעל חיים) שדרך מינו לצוד אותו², חייב. כגון³ חיה ועופות ודגים⁴. והוא שיצוד אותן למקום שאינו מחוסר שם צידה נוספת⁵. כיצד, כגון שדרך אחרי

במינו ניצוד ולר"י פטור. ויבואר דין זה ומקורותיו לקמן הכ"א הערה 3. וראה הערה הבאה.

3. מתיבת "כגון" יש ללמוד, דלאו דוקא בחיה ועופות ודגים שייכת צידה, שאכן אין כוונתו אלא לאפוקי חגבים וחזיון ודומיהם שכמבואר לעיל ולקמן הכ"ד שאין במינם צידה, אבל שקצים ורמשים, יש מהם סוגים שיש במינם צידה וחייב (להלן הכ"א), ויש מהם שאין במינם צידה ופטור (הכ"ד). ומה שלא הזכיר בהמה, משום שבדרך כלל לא שייך בה צידה כיון שאינה בורחת מתחת ידי אדם, וכמו שכתב בשה"ג על המרדכי (פא.ד. הובא בד"מ סוף סימן שטז ובמג"א שם סקכ"ו) דבהמות כגון פרות ורחלים מותר לצודן ואפילו איסור דרבנן ליכא, כי אינם עשויין להישמט כלל מתחת יד האדם (וי"ל שזהו ג"כ טעמו של רש"י עג.א. ד"ה הצד, שכתב דמלאכת צידה היתה נוהגת במשכן בתחשים לעורותיהם, ולא הזכיר צידת האילים (ליריעות המשכן). וראה לקמן הכ"ד הערה 10). אבל יש אופן שגם בבהמות שייך צידה, כגון שור שמרד, כדברי הירושלמי ריש פי"ד שהובא במ"מ והג"מ לקמן הכ"ד (וראה שם הערות 8,10).

4. בכמה מקומות בש"ס מוכח דשייכא צידה בדגים, כמובא לעיל הערה 1 מהגמרא, שציידי חלזון קושרין ומתירין, ופירש"י (ד"ה צדי) שחלזון הוא כמין דג קטן. וכ"כ הרמב"ם הלכות ציצית פ"ב ה"ב: "ואחר כך מביאין דם חלזון, והוא דג שדומה עינו לעין התכלת". ובדף עה,א (ופירש"י): "תנו רבנן הצד חלזון והפוצעו אינו חייב אלא אחת (משום צידה אבל אפציעה ליכא חיוב), רבי יהודה אומר חייב שתים שהיה ר"י אומר פציעה בכלל דישה, אמרו לו אין פציעה בכלל דישה, אמר רבא מאי טעמא דרבנן, קסברי אין דישה אלא לגדולי קרקע". הרי דצידה לכו"ע שייכא בחלזון שהוא דג כנ"ל. ובשבת יז,ב. במשנה: "בית שמאי אומרים, אין פורסין מצודות חיה ועופות ודגים אלא כדי שיצודו מבעוד יום". ומוכח שם בגמרא, שלא אסרו ב"ש אלא במאי דאי עביר ליה בשבת חייב חטאת.

וכן מוכח במשנה ביצה כג,ב (והובאה בשבת קו,ב): "אין צדין דגים מן הביברין ביום טוב", הרי דאיכא

1. משנה שבת עג,א: "אבות מלאכות.. הצד צבי". ופירש"י: "הצד את הצבי וכל מלאכת עורו, נוהגת בתחשים למשכן בעורותיהן". וראה לעיל פ"ז ה"א הערה 34. ונקט התנא הצד צבי, וגם הרמב"ם בהלכה זו המשיך "כגון שרץ אחרי הצבי", ולא כתבו בלשון כוללת הצד בעל חיים. מפני שנקטו בע"ח ששייך בו גם את שאר המלאכות המנויות בהמשך המשנה, השוחטו והמפשיטו וכו', והיינו בע"ח כשר שבנוסף לאכילתו הדרך גם להשתמש בעורו. והא דלא נקט תחש שהיה במשכן שגם הוא היה טהור כמבואר בדף כח,א. משום דצבי שכיחא (תוי"ט פ"ז מ"ב. ואולי כוונתו גם לכך, דלעומת הצבי דשכיחא, הרי התחשים לא היו אלא לשעה, כמבואר בגמרא שם. וכדפירש"י תרומה כה,ה. ועוד יש להוסיף בהא דצידת הצבי שכיחא, דעיינן פירש"י תולדות כ,ט: "טעם הגדי כטעם הצבי". ומשמע שבשר הצבי משובח ביותר ולכן רוצים לצודו. ודיברה המשנה בהווה. וראה ירושלמי שבת פי"ד ה"א, שגם כשישן הצבי, עינו אחת פקוחה להנצל מהצידה, ש"מ שרגילים לצודו ולכך נזהר ביותר. ולהעיר לדברי הגר"ח קנייבסקי בפירושו לספר שירה, דמהאי טעמא, שירת הצבי היא הפסוק (תהלים נט,יז): "ואני אשיר עוזך וארנן לבקר חסדך, כי היית משגב לי ומנוס ביום צר לי", ועיי"ש בדבריו).

ובגמרא עד,ב. לגבי מלאכת קושר: "קשירה במשכן היכי הואי.. שכן צדי חלזון קושרין ומתירין", הרי דהיתה צידה נוהגת במשכן גם בחלזון. ובתוס' צד,א. ד"ה רבי שמעון לגבי צידה: "ובמשכן היו צריכין לתחש וחלזון". וכן הוא בשו"ע הרב סימן שטז ס"א: "צידה היא מאבות מלאכות, שהיתה במשכן בתחשים וחלזון". ורש"י שהזכיר לענין צידה במשכן רק תחשים ולא נקט חלזון, הרי זה משום שכלל "כל מלאכת עורו" כנ"ל (וראה לקמן הערה 4).

2. שבת קו,ב: "תנו רבנן, הצד חגבין, גזין, צרעין ויתושין בשבת חייב, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים, כל שבמינו ניצוד חייב וכל שאין במינו ניצוד פטור". ולהלן קז,ב. מובא, דנחלקו בזה כבר ר' אליעזר ור' יהושע, דלר"א חייב גם על דבר שאין

החזקת הדברים

צידה בדגים. (ואף שהתם לענין יו"ט הוא, ויש הסוברים בדעת הרמב"ם דאין איסור צידה ביו"ט אלא משום מוקצה, כדמוכח מדבריו בפ"ב מהלכות יו"ט ה"ה וה"ז, וכן כתבו הפנ"י ר"פ אין צדין ביצה כגב. ושו"ע הרב סימן תצז בקו"א סק"א ושאר אחרונים בדעת הרמב"ם (אבל ראה "בית מאיר" ריש סימן תצז). מ"מ יש לדייק מלשון המשנה "אין צדין" ^{דשייך צידה בדגים}, וא"כ בשבת יהיה חייב. וכן בכרייתא ביצה כדא, (ושבת שם): "ביכרין של חיות ושל עופות ושל דגים אין צדין מהם".

אך במג"א סימן תצז סק"ו הביא דעת המהרש"ל שבדגים אין כלל חיוב צידה: "ורש"ל תפס לו שיטה אחרת, שכתב בדגים אינו חייב משום צידה, דלא הוא דומיא דמשכן, אלא חייב משום קוצר, דהוי עוקר דבר מגדולו, כדאיתא בירושלמי פ"ז דשבת (ה"ב מחב). והוא ב"ים של שלמה" ביצה פ"ג סימן ב'. וכוונתו למש"כ בירושלמי שם: "רבנן דקיסרין אמרין, ההן דצייד כוורא (דג) וכל דבר שאתה מבדילו מחיותו, חייב משום קוצר".

והמג"א חלק על המהרש"ל (והוספנו ביאור בסוגריים): "ולא ידעתי, דהא דאיתא בירושלמי כל דבר שאתה מבדילו מחיותו חייב משום קוצר, מיירי בדג שהוא ניצוד (מבעוד יום) ועומד בספל של מים (ולכן אין בו שום משום צידה), והעלהו מן הספל בשבת חייב (משום קוצר), שגורם לדג שימות. וכן הוא בגמרא דילן סוף דף קז ע"ש ברש"י ותוס' (דהשולה דג מן הים כיון שיבש בו כסלע חייב, ופירשן רש"י ותוס' דאירי בניצוד ועומד במים, ומשום הכי לא מחייב ליה עד שיבש כסלע). ואע"ג דבגמרא פירש"י משום נטילת נשמה (ולא משום עוקר דבר מגדולו), יש לומר דהירושלמי סובר משום עוקר דבר מגדולו, אבל פשיטא דשייך בדגים צידה כמו שכתבו כל הפוסקים".

ובמנ"ח (סוף מלאכת הצד) כתב על דברי מהרש"ל: "על כל פנים בש"ס דילן עה,א. מבואר דיש צידה בחלזון והוא הדין בכל הדגים, וכן הוא ברמב"ם כאן הי"ט, ובודאי קי"ל כש"ס דילן נגד הירושלמי, עכ"ל. ובהגהות "נתיב חיים" (לבעל ה"קרבן נתנאל") על השו"ע (סימן תצז) תמה מגמרא זו על המהרש"ל: "תמהני עליו, איך תפס שיטת ירושלמי ושבק תלמודא דידן.. הצד חלזון והפוצעו אינו חייב אלא אחת, והיינו משום צידה, אבל על הפציעה אינו חייב שאין פציעה בכלל דישה, דקסברי רבנן דאין דישה אלא בגדולי קרקע. ומשום הכי תלמודא דידן

פליג אהך ירושלמי פרק כלל גדול, רבנן דקיסרי אמרי הך דצייד כוורי וכל דבר שאתה מבדילו מחיותו חייב משום קוצר, דכשם שאין דישה אלא בגדולי קרקע ה"ה שאין קצירה אלא בגדולי קרקע, והך דירושלמי אתיא כר' יהודה (עה,א. הנ"ל) דמחייב בפציעה משום דישה ה"ה הצד דג חייב משום קצירה, ולית הלכתא כוותיה".

ומבואר, דלנתיב חיים הבבלי חולק על הירושלמי (בתרתי: א) דלבבלי איכא בדגים משום צידה משא"כ לירושלמי. ב) דלבבלי אין בצידת דגים משום קוצר ולירושלמי איכא. וטעם הבבלי הוא משום דאין קצירה אלא בגדולי קרקע כמו שאין דישה אלא בגדול"ק, ודעת הירושלמי כר"י דמחייב משום דישה אף שלא בגדול"ק, ה"ה דמחייב משום קוצר. אבל צ"ע בדבריו, מדוע ר"י מחייב בצד חלזון ופוצעו רק משום ב' מלאכות צידה ודישה, ולשיטתו הו"ל לר"י לחייב גם משום קוצר (וצ"ל, דלנתיב חיים גם בדעת ר"י איכא מחלוקת, דלבבלי לפירוש רש"י ותוס' מחייב ר"י אצידתו משום צידה ואפציעתו משום דישה, ולירושלמי אצידתו משום קצירה, ואפציעתו משום דישה).

עוד כתב הנתיב חיים: "אח"כ מצאתי בחידושי רשב"א שלא במקומו בשבת דף קז, שכתב בשם הרמב"ן כמו שכתבתי, ופשט"י. והיינו, דנתבאר בגמרא שם, דהמושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב משום עוקר דבר מגדולו, וביאר הרשב"א בשם הרמב"ן דלאו משום קוצר קאמר דאין קוצר אלא בגדול"ק כמו שאין דישה אלא בגדול"ק, אלא משום נוטל נשמה הוא חייב. והרי זה ראה למ"ש הנת"ח מסברא דיליה, דכיון דס"ל לתלמודא דידן דאין דש אלא בגדול"ק ה"ה דאין קוצר אלא בגדול"ק. אבל להעיר דמתוס' ע"ז כו,א. ד"ה סבר מוכח שלא כרמב"ן ורשב"א, שהקשו איך ס"ד דמותר ליילד את הנכרית בשבת משום איבה, הא אית ביה איסורא דאורייתא דעוקר דבר מגדולו (אם לא בכלו לו חדשיו או בישבה על המשבר עי"ש), ומוכח דגם לתלמודא דידן יש קוצר גם שלא בגדול"ק (שהרי בלידה אין שייך נטילת נשמה, ואדרבה, וע"כ שכוונתם לקוצר, אבל ראה לקמן). אך יתכן דהתוס' לשיטתם בשבת עג,ב. ד"ה מפרק, שכתבו "דוקא חלזון שהוא דג פטרי רבנן דלא הוי גדולי קרקע, אבל בחולב מחייבי, דבהמה חשיבא גדולי קרקע", כיון שחיותה מאכילת הצומח. ובט"ז סימן שלו סק"י כתב דאדם מקרי נמי גדול"ק, וליכא ראייה. או י"ל

דלתוס' חיוב המדלדל הוא משום גזוז, וכדנתבאר כ"ז להלן פי"א ה"א ובהערותינו לשם.

ועל מה שפירש המג"א דהירושלמי מייירי בדג שהוא כבר ניצוד ועומד ולכן אין כאן צד אלא רק עוקר דבר מגדולו, הקשה הנת"ח: "ותימא איך אפשר לומר כן, אם כן להירושלמי איך אפשר לאכול דג חי ביו"ט, דהא אם לוקח דג מן המים חייב משום קוצר, וקצירה אסור ביו"ט. אלא דהירושלמי איירי דוקא שנוטל ממקום חיותו היינו הביכרין שעל הארץ שאוכלין שם מן הגדו"ק (ולכך י"ל דחשיב גידו"ק), אבל לא כשנוטלו מן הארגז מנוקב וכ"ש כשנוטלו מן כלי מלא מים" (שבזה כבר אינו מקום גדולו ואין בו איסור קוצר).

והפרמ"ג השיג על המג"א, די"ל שאף המהרש"ל סובר שיש בדגים משום צידה, ומה שכתב ביש"ש דהוא משום עוקר דבר מגדולו וכדברי הירושלמי, אינו אלא בביכר קטן דשם לא שייך צידה, דאם יש שם שרשי עשבים שמהם ניזון הדג, הוי עוקר דבר מגדולו וחייב משום קוצר. אבל במקום שאין שרשי עשבים ל"ח קוצר, ולכן בסוכר אמת המים מערב יו"ט מותרים הדגים ביו"ט (ביצה כה, א), ולא אסרינן משום קוצר, וכן אם היה מונח בארגז מערב יו"ט, שוב לא שייך בו לא צידה ולא קוצר ומותר לצודו ביו"ט. וסיים הפרמ"ג: "ולא זכיתי להבין דבר קדשו של האדון (המג"א) ז"ל, אשר כל אליו גלויות". ובענין צידת דגים מביכר קטן ראה לקמן הערה 12.

והנה מלבד דברי הירושלמי הנ"ל שמהם הוכיח המהרש"ל בדגים חייב משום קוצר ולא משום צד, הנה איתא בהמשך הירושלמי שם (והביאוהו התוס' עה, א. סוד"ה הצד, וכדלקמן): "הצד חלזון ופצעו אית תניי תני חייב שתיים, אית תניי תני אינו חייב אלא אחת. מאן דאמר שתיים, אחת משום צד ואחד משום נטילת נשמה. ומאן דאמר אחת היידא היא, משום נטילת נשמה ולית לה צידה". ובפירוש "טוב ירושלים" על הירושלמי: "מכאן נראה לי ראייה לשיטת המהרש"ל המובא במג"א, בדגים אינו חייב משום צידה, והרי מבואר להדיא הכא דלמ"ד אינו חייב אלא אחת אינו חייב משום צד, והיינו טעמא דחלזון הוא דג כמו שכתב הרמב"ם פ"ב מציצית ה"ב ורש"י בבלי שם". וכ"כ בטל אורות (האחרון) מלאכת צד.

וכן פירש ב"חמדת ישראל" לרמ"ד פלאצקי (קונטרס נר מצוה, מצוה שכ אות כח ד"ה ומעתה נבא),

וביאר דטעם הדבר הוא משום שלא היה במשכן, דהחלזון לתכלת לא צדו אותו (וכדברי קה"ע שיובאו לקמן) ואין ללומדו מצידת חיה, "דכיון דבמשכן לא היה צידה אלא בחיה, א"כ י"ל דלא שייך מלאכת צידה אלא אם דבר הניצוד יכול להשאר כמות שהיה מקודם, אבל אם ע"י הצידה לא יוכל להשאר כמות שהיה וע"י דבר זה שיצוד אותו מוכרח הוא למות, אינו דומה לצידת חיה ואין חייב עליו משום צידה. ולכן בצידת חלזון, דבזה שנוטלו מהמים מבדילו מחיותו, וסופו שימות ע"י הצידה, אין לחייב בזה משום צידה". ועפ"ז כתב, דא"כ צדקו דברי מהרש"ל דבכל דגים לא שייך צידה מהאי טעמא, דכיון שאם ירצה לצוד אותו לגמרי שלא יהיה מחוסר צידה כלל מוכרח הוא שימות, על כן אינו דומה לצידת חיה ועופות. והרי דס"ל נמי כהטוב ירושלים והט"א, דטעם המ"ד דליכא צידה בחלזון, שייך בכל הדגים. ויש להעיר בדבריו, שהרי מאופן הצידה שכתב כאן הרמב"ם, ששלה דגים מן הים בתוך ספל של מים, מוכח דשייך צידה (באופן שאינו מחוסר צידה כלל) גם מבלי לגרום לו למיתה. ואולי גם בספל של מים "סופו שימות", משום שסוף המים שבכלי ליבש.

ולדבריהם, רבנן דקיסרי שחייבו בירושלמי בצידת דגים משום עוקר דבר מגדולו ולא משום צד, טעמם הוא משום דסבירא להו כהך מ"ד דליכא צידה בחלזון. ובהכי אתי שפיר מה דהתוס' הנ"ל כתבו בסתמא דמשמע בירושלמי שאינו חייב בחלזון משום צידה, אף שרק חד מ"ד הוא ס"ל הכי. ולהנך אחרונים נחא, דבאמת הוי סתמא דירושלמי, שהרי לעיל שם סתמו כרבנן דקיסרי שאין צידה בדגים בכלל. אלא דצ"ע דא"כ הו"ל לירושלמי לחייב בצידת חלזון גם משום עוקר דבר מגדולו, כמו שחייבו רבנן דקיסרי בכל צידת דגים. וכנראה משו"ה לא פירשו שאר מפרשי הירושלמי דיש קשר בין מ"ד שאין צידה בחלזון לרבנן דקיסרי שאין צידה בדגים, אלא פירשו באופנים אחרים, וכדלקמן.

ובהמשך דברי הירושלמי בדעת מאן דלית ליה צידה בחלזון: "ואתיא כהיא דאמר רבי אלעזר בי רבי יוסה, רבי אבהו ורבי שמעון בן לקיש בשם רבי מאיר, מין חיה טהורה ברא הקב"ה למשה במדבר, כיון שעשה בה מלאכת המשכן נגזזה". ובקה"ע פירש בשני דרכים: א) דמ"ד דחייב רק משום נטילת נשמה, לית ליה אב מלאכה דצידה כלל "שלא היתה צידה במשכן כלל, דחלזון לתכלת ודאי לא היה

במדבר, שחלזון לא נמצא אלא בא"י ובחלקו של זבולון (מגילה ו,א) ותכלת היה להם במדבר ממצרים, ובבהמות דהיינו באילים שהיו צריכים לעורותיהם לא שייך צידה (ראה לעיל הערה 3), אלא דבתחשים.. (וזה ביאר הירושלמי ד) ודאי לא שייך צידה כיון דלא נבראת אלא למשה לבדו ובאתה אלי, הלכך לית ליה צידה. (ב) דגם למ"ד זה היתה צידה במשכן, ורק בחלזון קאמר דלית ליה צידה. וקשיא ליה לירושלמי דא"כ היכא היתה צידה במשכן כיון דבבהמה ליכא צידה, להכי קאמר דהתחש מין "חיה" טהורה היא שנבראה למשה ואינו כבהמה ושייך בו צידה.

ובפ"מ שם פירש כדרך הראשון, דס"ל לאותו מ"ד דאין צידה כלל מאבות מלאכות (אלא שפירש באופן אחר מה שאמר דמין חיה טהורה נזדמנה לו למשה, דר"ל דכיון שלא היתה אלא לפי שעה אין למידין ממנה). וגם במהר"ם מלובלין (על דברי התוס' עה,א) כתב: "ו(בירושלמי) משמע, דהטעם דחיה טהורה ברא הקב"ה למשה במדבר למלאכת המשכן, כלומר ולא הוצרכו לצידה". אלא שהקשה ע"ז: "ובאמת שדברי תימה הן, שהרי במתניתין מני הצד צבי במנין אבות מלאכות שהיו במשכן". ובספר "מתא דירושלים" על הירושלמי תירץ: "ואפשר לומר, משום דלקמן בבבלי (עה,ב) מקשה הגמרא היינו מולח היינו מעבד, ומשני ר' יוחנן אפיק חד ומעייל שרטוט, וא"כ י"ל דסתם ירושלמי הוא ר' יוחנן ואפיק צידה ומעייל כותש דמקשה הגמרא לעיל (עד,א) מינה". וכוונתו, דהגמרא שם מקשה אמאי לא חשיב כותש ומשני לה עי"ש, וא"כ י"ל דר' יוחנן לית ליה ההוא תירוצא, אלא ס"ל דאפיק צידה ועייל כותש, כמו שאמר לגבי מולח ומעבד דאפיק חד מינייהו ועייל שרטוט. אלא דאכתי צ"ע איך דימה זה לזה, הרי שם אפיק שלא לחשבם בתרי, אבל איך נאמר על צד צבי שאמרה המשנה דהוי מל"ט מלאכות דאפיק ואינה מלאכה כלל, וצ"ע.

אכן פשטות לשון התוס' "דבירושלמי משמע דצד חלזון לא מיחייב משום צידה", מורה כהפירוש השני של קה"ע, שהרי לא אמרו שאין צידה כלל רק שאין צידה בחלזון. וכן כתב בשו"ת "ערוגות הבושם" או"ח סימן פ', דמלשון התוס' משמע דקאי רק על חלזון. וכתב דאמנם מוכח מה"אור זרוע" (שבת סימן עא) דלהווא מ"ד בירושלמי לית ליה צידה כלל. אלא שזהו משום דהא"ז גרס בירושלמי "הצד צבי והשוחטו הצד חלזון והפוצעו וכו' ואית תנא

תני אינו חייב אלא אחת", והיינו דלגרסת הא"ז מחלוקתם אינה בחלזון לבד, אלא גם על צידת צבי, לכן הוצרך לפרש דלית ליה להך מ"ד צידה כלל, אבל לפי גרסתנו בירושלמי דלא איירי אלא בחלזון, א"כ ודאי לא קאמר הירושלמי דלהך מ"ד לית ליה צידה כלל, ורק בחלזון קאמר וכדמשמע מהתוס'. ולהעיר מירושלמי פ"א ה"ג: "ולא מחלזון שמענו וכו'", ובמפרשים שם, ואכ"מ. וראה עוד לעיל פ"ז ה"א הערה 34 ביאורו של הפנ"י בדברי הירושלמי.

אלא שעדיין יש לבאר לדרך זו, מאי שנא חלזון משאר מינים ואמאי לא שייך בו צידה. ובערוה"ש סימן שטז ס"א פירש, דכיון שהוא תולעת בעלמא, מיקרי אין במינו ניצוד. ואכתי צריך פירוש לפירוש, מה בכך דהוא תולעת בעלמא, כיון שהדרך לצודו לצורך גופו ודאי מיקרי דבר שבמינו ניצוד (כפי שיבואר בהכ"א הערה 3). ואולי יש לומר בכוונתו, דלא שייך כלל פעולת צידה במיני התולעים, שאינם בורחים מבני אדם ותפיסתם היא כנטילת דבר דומם בעלמא, ולא שייך בהם צידה. וראה להלן הכ"א הערה 2 והכ"ד הערה 6.

ונראה דא"ז סתירה למה שהבאנו לעיל מרש"י ורמב"ם דחלזון הוא דג, דיש לומר דאף שבמהותו הוא מין דג, מ"מ לפני זמן צידתו נעשה כתולעת, וכמבואר במנחות מד,א: "חלזון.. דומה לדג ועולה אחד לשבעים שנה, ובדמו צובעים תכלת, לפיכך דמיו יקרים". ופירש"י ד"ה לפיכך, דמשום כך דמיו יקרים, כי אינו עולה אלא אחת לשבעים שנה. ובמגילה ו,א. ד"ה על ידי: "חלזון עולה מן הים להרים". ובסנהדרין צא,א. ד"ה חלזון: "תולעת שיוצא מן הים אחד לשבעים שנה". הרי דאף שהוא דג וחי בים, אבל אחת לשבעים שנה עולה הוא להרים ושם הוא כתולעת וצדים אותו. ולכן אין בזה סתירה לרש"י עד,ב. שהוא כמין דג קטן (ומתורצת הערתו של ה"דקדוקי סופרים" סנהדרין צב,ב. הערה נ' עי"ש). ואמנם ב"יד רמה" לסנהדרין שם כתב, דאותו חלזון שאמרו במנחות שעולה אחת לשבעים שנה, אינו החלזון דסנהדרין שם שמצוי בהרים, אבל לרש"י נראה דהיינו הך.

ובתוס' הנ"ל הקשו עוד, אמאי אין חייבין (להבבלי) בצידת חלזון משום נטילת נשמה, כדאמרינן השולה דג מן הים כיון שיכש בו כסלע חייב (ועיין בדבריהם מה שתרצו). ובחידושי הגרא"מ הורביץ תירץ: "ונראה מכמה מקומות שהחלזון חי גם בלא מים והוא עולה להרים", והוא כדברי רש"י הנ"ל.

הערה

ובדעת התוס' צ"ל, דמה שאמרו שעולה אחת לשבעים שנה, אין הכוונה שעולה מן הים ליבשה, אלא שעולה ממעמקי הים למעלה באופן שיוכלו לצוד אותו, ולכן הקשו אמאי לא מחייב בו משום נטילת נשמה. וזה שנשאר בצ"ע על הירושלמי אמאי אין חייבים בו משום צידה, דמאי שנא משאר דגים. וכן צ"ל בדעת הטוב ירושלים והחמדת ישראל, שהבינו דמשום שהוא דג פטר בו הך מ"ד דירושלמי. אבל המפרשים בירושלמי שהוא פטור מיוחד בחלזון, וכערוה"ש דהוא משום דהוי תולעת, י"ל דס"ל כרש"י שעולה מן הים להרים (וי"ל שגם לתוס' שעולה במים גופא, הרי באותו שעה הוא דומה לחגבים בשעת הטל ולמקלחות ובאות (שבגמרא קוב) שלא מחייב על צידתם משום דאין צריך פעולת צידה בשביל לתפסם, דמזמנות ליקח כמ"ש שם ברש"י).

5. משנה קו, א-ב (ופירש"י): "רבי יהודה אומר הצד צפור (עד שהכניסו) למגדל (משטי"ר בלע"ז, חייב דזו היא צידתו, אבל אם הכניסו לבית אינו ניצוד בכך שיוצא לו דרך חלונות), וצבי לבית חייב (צבי ניצוד משהכניסו לביתו ונעל בפניו, אבל אם הכניסו לגינה או לחצר אין זו צידה). וחכמים אומרים צפור למגדל וצבי לבית ולגינה ולחצר ולביברין (ביברין של חיה, קרפיונות מוקפין גדר סביב וכונסין לתוכן חיות הבר ויולדות ומגדלות שם. רש"י ביצה כד, א) חייב. רשב"ג אומר לא כל הביברין שוין, זה הכלל, מחוסר צידה (שקשה לתופסו שם כדמפרש בגמרא) פטור, שאינו מחוסר צידה חייב".

ובגמרא (בתוספת ביאור מפירש"י בשבת ובביצה): "תנן התם (ביצה כג, ב) אין צדין דגים מן הביברין (קרפיונות מוקפין) ביום טוב.. אבל צדין חיה ועוף.. ורמינהו, ביברין של חיה ושל עופות ושל דגים (ביברין של דגים, הן בריכות של מים שקורין ויב"ר) אין צדין מהם ביום טוב (אלמא לאו ניצוד ועומד קא חשיב ליה, שמע מינה המכניסו לביבר אין זו צידתו).. קשיא חיה אחיה, קשיא עופות אעופות. בשלמא חיה אחיה לא קשיא, הא (דאין צדין) רבי יהודה (היא, דבמתניתין לא חשיב לה צידה עד שיכניסו לבית) הא רבנן. אלא עופות אעופות קשיא (דהא בין לרבי יהודה בין לרבנן צפור למגדל קאמרי). וכי תימא עופות אעופות נמי לא קשיא, הא בביבר מקורה (שיש לו גג, הוי ניצוד) הא בביבר שאינו מקורה. והא בית דמקורה הוא ובין

לרבי יהודה ובין לרבנן צפור למגדל אין לבית לא. אמר רבה בר רב הונא, הכא (מתניתין דקתני צפור לבית לא), בצפור דרור עסקינן, לפי שאינה מקבלת מרות. דתנא דבי ר' ישמעאל, למה נקרא שמה צפור דרור, מפני שדרה בבית כבשדה (שדרכה לדור בבית כבשדה, ונשמטת מזוית לזוית. ובביצה: שדרה בבית כבשדה, שיודעת להשמט בזויות הבית לכל צד, ולכך נקראת דרור על שם דירה, שדרה בכל מקום). השתא דאתית להכי (לאוקמינהו לתרווייהו כרבנן), חיה אחיה נמי (מוקמי כרבנן) לא קשיא, הא (מתניתא דביצה) בביבר גדול, הא (מתניתין דהכא ודביצה, כצ"ל ברש"י ע"פ גירסת רש"י) בביבר קטן". ועיין עוד בגמרא, דפירש רב אשי בשלשה אופנים היכי דמי ביבר גדול והיכי דמי ביבר קטן, וברמב"ם לקמן ה"כ הביא שנים מהם עי"ש ובהערותינו.

ובהמשך הגמרא: "רשב"ג אומר (לא כל הביברין שוין) וכו', אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבנן שמעון בן גמליאל. אמר ליה אב"י, הלכה, מכלל דפליגי (והא אוקימנא דרבנן נמי בביבר קטן אמרי). אמר ליה מאי נפקא לך מינה (כל שכן כיון דלא פליגי עליה הלכתא כוותיה). אמר ליה גמרא גמור זמורתא תהא (אומר השמועה בזמירה בעלמא בלא צורך).. ובביצה המשיכה הגמרא לבאר דברי רשב"ג: "זה הכלל כל המחוסר צידה וכו', היכי דמי מחוסר צידה, אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, כל שאומר הבא מצודה ונצודנו". וברש"י: "הבא מצודה, כלומר שצריך לבקש תחבולות לתפשו, והיינו שיעורא דביבר גדול דלעיל, ואידך ביבר קטן, ורב אשי שיעורא לעיל בחדא שיעורא ורב יוסף בהאי שיעורא". וכן מבואר מפירש"י בשבת דחד שיעורא הוא, דכתב על דברי רשב"ג במשנה: "המחוסר צידה, שקשה לתופסו שם כדמפרש בגמרא". והיינו כדפירש רב אשי בגמרא שיעורא דביבר גדול (שהרי דברי רב יוסף לא הובאו בגמרא דשבת). הרי דאזיל רש"י לטעמיה, דשיעורא דרב אשי בביבר גדול לדעת רבנן, הוא עצמו שיעורא ד"מחוסר צידה" של רשב"ג. ודעת שאר ראשונים והרמב"ם אי חד שיעורא הוא או לא (וכן דעת רש"י עצמו שמסתפק בזה לביאור המהרש"א), יבואר להלן ה"כ הערה 1. ועכ"פ מבואר מדברי הגמרא, דגדר צידה היינו הכנסת הבע"ח למקום שבו אינו מחוסר שוב צידה, וכפי שנרחיב בביאור הדברים בהמשך ההלכה ובהלכות הבאות.